

Լ Ր Է Գ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԵՑԳԵՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԵԿԱՆ

Իր շահին համար չուր մը հրատարակեց ու ջոջը դիտի վճարէ տոցին 40 փարաջ ։

Նորոտից գրոց ծանուցումը արի Է ։

Դատքէն եկած նամակներու և փոխյալէն ծախքը յիշից վճարէ ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՍԻՐԵՐ

տամ կղզիի կողմերը խրկուեցաւ, որ այն ջուրերը պըտըտող նաւերուն ծովային զօրացը հրամանատար թիւն ընէ :

— Լըբեմն Կոստանդնուպոլսոյ մարտերուն կառավար, և Լըբիպոսի բարձրապատիւ փոխարքային գործակալ արժանայարգ Սուխոպար պէկը՝ մեծազօր տէրութեան խորհրդարանին անդամ և դաւ :

— Մատապուլ թիքնակալը՝ Սուսանու արժա-
նայարգ իշխանէն իրեն գոհ ըլլալը յայտնելու հա-
մար՝ իր կենդանագիրը՝ որ ոտքի վրայ քաշուած նը-
կարուած է, անոր ընծայ ըրաւ։ Սարտի 4 ին շա-
բաթ օրը յիշեալ պէկը այս առանձին շնորհիս հա-
մար իրեն սրտանց շնորհակալութիւնը մատուցաւ
նելու՝ արքայական պալատը գնաց, և մեծազօր ինք-
նակալին ներկայանալու և ոտքը համբուրելու պա-
տիւ ունեցաւ։

— Ըստագուծ ինքնակար յունաց աղգէնքա
նի մի երեւելի անձանց պատուոյ նշան շնորհեց
մեծազօր տէրութեան հպատակ յունաց հաւա
տարմութիւնը վարձատրելու համար . և այս պա
տիւ ընդունող անձինքս են Ուլահու գիւանին
(քանչէլերային) գիւանադալը Գ . Բօսդաքի Լ ջ
ղատի . յունաց պատրիարքին կողմէն բարձրագոյն
դուռը գործակալ Գ . Մտոնաքի , և նոյն պատրի
արքարանի թարգման Գ . Եօղաքի :

— Եւսարանի ոտիկանութեան Բերանէյի Բօլե-
դիայի գլուխը արժանապարհ Մշիւ պէյը ամսոյս Ե-
րն Կոստանդնուպօլսոյ ծովային և ցամաքային մար-
տեռուն կառավար և տեսուչ անուանեցաւ :

— Սե՛ծ ծովապետ բարձրապատիւ փաշային եղբայրը Սէլիմ' էֆէնտի՛ ամոնոյս 9 ին քաբուճի պաշիու թեան պատուր առաւ :

— Սեփաբոր տեղում թեան շողեհաւերէն Դպրապետացի շողեհաւեր մարտի 3ին ուրբաթ օրը՝ բլանկի ուստայ հպատակ ըլլալով Սահաւի պատերազմէն փախչող Էհայեհները առնելով՝ որ մինչեւ հիմայ Հումուս կը կենային, Սառնայէն ճամբայ ելան։

լաւ . և շաբաթ գիշեր Կոստանդնուպօլսոյ նեղու-
ցը հասնելով երկաթ նետաց և մինչեւ լոյս հոն կե-
ցաւ . Երկուշաբթի օրը մարտի 6 , նորէն ճամբա-
շար , որ յիշեալ փախստականները պիտի Մալա-
տանի ձգէ :

— Ֆիւանսերդի Թղթատար շոգենաւը մարտ 3 ի
Կոստանդնուպօյիսէն Սարսիլիա երթալու ճամբս

կ'երլէ՝ 4 ին իրիկուան դէմ՝ Լահա՞ Դալէի նեղուցիկ մէջ սոսլաբանիկ բերդիկ առաջը աւազուտին վրայ կ'նստի։ Յաջորդ օրը չորս շոգենաւ, առանց բան գիտնալու այն տեղէն անցնելով իրենց ճամբա երթալու ատենը յիշեալ շոգենաւը խրած կը տեսնեն։ օգնութեան կ'երթան որ քաշեն ու արծաժովը հանեն, բայց որքան կ'աշխատին նէ անօրու կ'ըլլայ։ Այս շոգենաւերուն մէկը օսմանեան տէրութեան, և միւսը երեքը Աւսդրիայի Եփրատալէկերութեանն էին, 6 ին Կոստանդնուպօլիս ազգիպուածոյս լուրը գալով՝ Փռանսրգի դեսպանը՝ Օբէք՝ Կոստանդնուպօլսոյ առաջը կեցող Փռանսրգի շոգենաւին հրաման կը իրիկէ որ երթայ թղթատար շոգենաւը ազատէ։ Ըսոր ալ ջանքը պարտագնաց, նաւը խրած աւազուտէն շարժիլը անհնաեղաւ։

ԼՂառտագուԹ ինքնակալը ասոնք իմանալով՝ աս
տոյ 8 ին հրաման խրկեց մեծ ծովակալ բարձր
պատիւ Սիւլէյման փաշային, որ ամէն կարելի ս
ջոցները 'ի քարծ ղէն յիշեալ շոգէնաւը այն տ
ղէն ազատելու: Ինքնակալին այս բարձր հրամանն

շոգեհենաւուն աղատութեանը պատճառ եղաւ : Եւ այն օրը մեծ ծովակալին տնօրինելովը Քէֆէին անուն մեծ շոգեհնաւը ճամբայ ելաւ , և 9 ին. աւաղի վերայ նստող շոգեհնաւուն բովը հասաւ : Հին գետաւ ֆռանալդի վերջում շոգեհնաւը, որ այս գործոյ համար պէտք եղած աւաւանները (բալամարները) և գործիքները առնելով յատկապէս նաւը աղատելու համար եկած կ'աշխատէր : Ուրիշ շոգեհնաւեր ալ կային նոյն գործոյն համար եկած : Երբ որ Քէֆէին նաւը եկաւ՝ նաւապետները խորհուրդի նստան : Մէքիֆէէն առասան կապեցին խըրած շոգեհնաւուն, անիւները դառնալ սկսան : առաջին անգամին նաւուն գլուխը աւազէն աղաւտեցաւ : Ըւելի ուժով շոգեհնաւի անիւներուն դարձալը թխնել, և ասով յաջողեցաւ նաւը արձակ ծովը հանելու : որ առանց սախտելու Կոստանդնուպոլիս հասաւ , մեջի ինչքերն ալ վնաս մը կրած չէին :

Շողենաւը աւազէն սղառուելուն պէս մէկ
յնծութեան գոչում մը հին գաննուղ ամէն
նաւերէն մէկէն ելաւ . նաւապետները ամէնն ալ
Բժիպիէին նաւապետին քով գացին, ճարտար վե-
րակացութեամբ նաւը ազատելուն վրայ արժանա-
ւոր գովեստներով շնորհակալ եղան : Երբ որ Բժի-
պիէ Կոստանդնուպօլիս հասաւ, Ֆառնսրդի դես-
պանը մեծ ծովակալ բարձրապատիւ փաշային շնոր-
հակալութեան դիր իրկեց . և իր քովէ յարգի ան-
ձանց մէկն ալ յատկապէս Բժիպիէ շողենաւը խը-
կեց, անոր նաւապետէն շնորհակալ ըլլալու : Ին-
քանսրդի թղթատար շողենաւուն Կոստանդնուպօ-
լիս կեցող գործակալն ալ Պ. Սիւււր Բատարլին՝ աս-
տոյս 11 ին բարձրագոյն գուռը գնաց շնորհակա-
լութեան համար : Եւս պատմութիւնս կը յըջըն-
որ մեծազօր տէրութեան ծովային զօրաց կառաւա-
րութիւնը որքան յառաջագէժ եղած է . և այ-
ճարտարութիւնը տաճիկ ազգին իբրեւ բնակա-
եղած բարերարութեան սիրոյն հետ միանալով որ-
քան ազէկութիւններ կ'ընէ :

— Լճայն 13 էն 14 լւսնալու երեքշաբթի գե
լեր՝ Իսթրիտարու մեծ խէկէկն մօտ քարուկի շէ
ուամ խառապին խանութը փլուս : Ահկ մարդ մը մի
ջու կէս մէջքը փլածներուն մէջ թաղուեցաւ . ես
քը անոր բոլորի նիւթերը զգուշութեամբ մեկը
ստնելով մարդը դուրս հանեցին կենդանի . բո
քիչ մը սախոտած :

— Դուռնա գետին սառեցրուն սրտաճառաւ թղթատար շոգենաւուն (բօսդա վաբօտի) Դ. Լատէն Կոստանդնուպօլսէն երթեալքը դադարած է նոյեմբերի 8 էն Դիվեր: Հիմա գետին սառը հըլած ըլլալով նոյն երթեալքով թիւնը նորէն սկսաւ:

Պոնայի սառերուն հալիլը նաւական ճան
պարհորդութիւնը բացաւ յիշեալ քաղաքներու
մէջ տեղը, բայց ցամաքի վրայ շատէկէ փնտն
աւ ըրաւ : Սաճառիստանի մէջ Վոժոնն բերդ
քաղաքը և ուրիշ քանի մի քաղաքներ կոխեցը՝ Վ
էննայէն եկած լուրերէն առնելով իր պատմէ ձե
գիշ հալապի տաճիկական լրագիրը :

Այն տարի Ղունա գետը Սաճախտան
 յիջեալ բերդաբազարը և իր եղերքը գտնուած ք
 ղերները և անոնց առջեւի արտերը մէկ մէկ քիչ
 կոխէ . և մաճառներուն կռուոյն ասենը Քօծ
 բերդաբազարը իբրեւ ամուր բերդ մը սեպու
 էր նէ՛ չէնքին ամրութենէն և զինուորական գ
 քին յարմարութենէն զատ այս ալ ունէր որ , և
 որ Քարբագ բռներուն ծիւները քիչ մը հաղէ

— Լճացոյ Զին հինգաբարժի օրը ռուսաց և ֆը-
ռանսարդի դեսպանները այրայական պայտաւ դենա-
ցին, և իրենց տերութիւններուն կողմէն առա-
տափութ ինքնակալին անցած տարուան մէջ ծնած
չաղապէներուն համար գրուած աչքի լըսի գիրը
ինչնակալին ներկայացուցին :

— Տաճկաց օրէնագրին քերեգմանին վրայի ծածկոցը տնցաները կոտանդնուպօլիս բերուեցաւ, և իշխւոյ տարուեցաւ: Ամոյս 11 ին շաբաթ օրը նոյն ծածկոցը կոտանդնուպօլիս նախկին արքայական պալատը տարին, տաճկաց օրէնքին յարգի բռնած ուրիշ բաներուն հետ գանձատուելը զընելւ. և այս պատճառով մեծ հանդէս եղաւ. մեծազօր տէրութեան բոլոր նախարարները և կարգապոյդները՝ մեծ գէնպետին լէյի իւլ իւլահ ալ հետերնին՝ հանդէսին գտնուեցան:

— Փետրվար 27-ին, Լժուիկայի Հասարակապե-
տութեան կողմանէն խրկուեցով մօտ օրերս Կոս-
տանդնուպօլիս հասնող զեւսպանը Պ. Սարգ, առա-
տադու թ ինքնակալին ներկայացաւ, և արժանա-
ւոր յարգանքօք ընդունելութիւն գտաւ :

— Եթե օրը առատագույն ինքնակալ մեծագործերուն արտաքին գործոց տեսուչ բարձրապատիւ Ալի փաշային այգաւն ժամանակէ ՚ի վեր տէրութեան գործոց մէջ ջրջուցած խոհականութեանը և հաւատարմութեանը եփէլօք հաւնած բլլալը յուշունենլու համար՝ մասնաւոր մէկ պատուոյ նշան մը շնորհեց : Այս նշանս իւր պաշտումանը վերաբերեալ չէ, այլ իւր անձին յատուկ նշան մին է պաշտօնէն անկախ :

— Սաճառի փախուստականներուն Շու.մնուէն ետեւէ ետեւ ճամբայ ելելուն պատճառաւ ար ժանցարգ Նճմէս Վէֆիք էֆէնաին, որ այս գործերուս վերակացութիւն պիտի ընէր և անկէց ետքը Ուլահու Պուքրէշ մայրաքաղաքը պիտի երթար, փետրվար 9 ին տակաւին Շու.մնուէն ճամբայ ելած էր:

— Ուճարոյ Գլուտ էֆէնտին ամսոյս 17 ին
(29 ին) Գլուքէշէն պիտի ելլէ Կոստանդնուպօլիս
գալլու , և բարձրապատիւ խորհրդականութեան
(սատարադամ միւսդէշարիի) պաշտօնը վարելու :

— Օ՛րովային զորաց գնդապետ մեծարդյ Սոսա գաֆա փաշայն լիակատար իշխանութեամբ արտաքին կարգի գործակալ ընտրուեցաւ Սոսամ կըզդին երթալու համար . և նոյն գաւառին ծովային և ցամաքային զորաց կառավարութիւնն ալ որ երեւելի գործ մըն է, ասոր յանձնուեցաւ : Յիշեալ Սոսագաֆա փաշայն այս գործոյս արժանաւոր ընտրուելու չափ բաւականութիւն ունի . քանի մի լաւտրայի լեզուներու հմուտ է, և իրեն ասկէց առաջ յանձնուեալ քանի մի գործերը աղէկ գլուխ տարածը ըլլալուն համար մեծապէր տերութիւնն ալ վստահութիւն ունի, որ այս գործս ալ գլուխ կը տանի :

— Դժվակալի փոխանորդ մեծարդյ Սոսդաֆա
փաշային պաշտոնին ժամանակը լեցուած ըլլալով
արքունի պատերազմական նաւուց նաւապետնե-
րէն արժանացարք Լմին պէկը նոյն պաշտոնով Սոս-

այն տեղերէն ի՞նչ ուղիւստեղները (սէլերը) ի՞նչ նայի ջուրը կը շաղկապեն, որ դաշտապահին տեղերը կոխելով անձանկապարտութեամբ կ'ընեն, բնական բաները ինչ երեւոյն մարդոյս օգուտ կ'ընեն նէ՛ շատ անգամ նոյն բանը օգուտ ընելուն տեղը փոխելը կը փոխուի :

— Լրժանայարգ Լճի պէլին տեղը ինքսանի բօլըցայի գլուխ անուանեցաւ՝ ինչն ապաքի տեսուչ արժանայարգ Իսքէնտէր պէլը : Լճ ինչն ապաքի տեսուչ անուանեցաւ արժանայարգ Սալիմ պէլը :

— Կոստանդնուպոլսէն Լորէնէ գնացող եկող սուրհանդակը ժամանակէ մը ի վեր անուանի եղած էր ամէն անգամին ճիշդ նշանակուած օրը Լորէնէ հասնելուն համար : Բանի մը շաբաթ կայ որ այս սուրհանդակը թէպէտ անխախտ երկուշաբթի իրիկունները Կոստանդնուպոլսէն ծամբայ կ'ելլէր, բայց Լորէնէ հասնելը սովորաբար հինգշաբթի իրիկունները ուշ ատեն կը պատահէր : Եւստ պատճառ կը կարծուէր ձմեռուան սաստիկութիւնը, որ ձիւները ծամբաները գոցած և աւրած ըլլալով չուտով ծամբայ ընելու արգելք կուտան, և ծանաւ պարհորդը կ'ուշացնեն : Զիւները հալել և ծամբաները եղածին չափ բացուելէն ետքն ալ սուր հանդակին երթեւեկութիւնը առաջին ճշդութիւնը չկրնայով գտնել՝ Լորէնէի քաղաքական կառավարութիւնը այս անկանոնութեան իսկական պատճառը հասկնալ ուզեց և գտաւ որ՝ ձմեռուան պատճառով սուրհանդակաց իջեւաններուն մէկէն մէկը ներքին ձիւները պահպանէն և մինչեւ հիմա համըմբին ընցնելու համար պէտք եղած ծախքը ընելու սուրհանդակութեան կանոնաւոր եկամուտը բաւական չըլլալով արտաքին կարգի դրամայ կարօտ է եղեր որ այս հարկաւոր ծախքը ըլլայ :

— Սարտ 6 երկուշաբթի օրը մէկ գող մը Ղալթիա Պ. Կալթապա ժամագործին առջեւէն կ'անցնէր, որուն խանութին մէկ կողմը փողոց է, և խանութին առաջն ալ անցնող դարձողներուն տեսնելու համար ժամացոյցներ և արձաթեղները դրուած էին : Գողը մէկ մը ներս նայեցաւ որ մարդ չկայ ժամագործին զատ, ապակիին զարնելով կտուրը, քանի մը ժամացոյցով մէկ երկուք ալ արձաթեղէն յափշտակելն ու քովի փողոցը մանելով փախ չիլը մէկ ըսաւ :

— Կոստանդնուպոլսոյ Դաւթիանի Ղալթիա անցնելու կամուրջին նորոգութեանը համար յատկացած գործաւորներուն մէջ մէկը գտնուեցաւ, բնիկ Թուրք Լճնապա ըսուած գիւղէն, որ միանգամայն արու և եգէ եղեր : Լճնա մարդս հիմա 60 տարեկան և գուցէ քիչ մըն ալ աւելի կայ, կա նաեւ ցեղին յատուկ եղած ակտ և հիւանդութիւնները կրած չունի բնաւ և երիկ մարդու պէս ալ ընթացք (պըլս) և մօրուք ունի որ ամէն շաբթու կարգաւորաբար ըստ սովորութեան անիլել կուտայ : Տեղւոյ ձեռքի կառքի ըսուած տաճկական ըրագիլը որ այս լուրս կուտայ, չի յայտնէր թէ ինչ առիթով այս բանս իմացուեր է, որովհետեւ մարդուն դէմքին և կաղնուութեանը նայելով ասանկ բան մը ըլլալը պիտի չի գուշակուի, ինչպէս որ մինչեւ հիմայ ալ որ մարդը վաթսուս տարին անցած է, գուշակուած չէ եղեր :

— Լորէնէի շրջակայ գիւղերը և ծամբաները ժամանակէ մը ի վեր աւրուած էին անգաղաք գողութիւն և աւաղակութիւն և ուրիշ գէշութիւններ կը լսուէր : Լորէնէի ոստիկանութեան գլուխը շապիկէ Սիւլէյման պէյ միտքը դրած էր այս ծամբաները մարքել և ասոր համար պէտք եղած խոհանութիւնը և աշարջութիւնը գործածելով վերջապէս իմացաւ որ այս գէշութիւնները ընողներուն գլխաւորներն են Լճնա օղլու և Օռման օղլու ըսուած մարդիկը : Լճնա պըլտուած և բընակած տեղերն ալ սորվելով վերջապէս խոհական ծամբով ասոնք ձեռք ձգեց և Լորէնէի բանտը դրաւ և հիմա ըրած գործքերուն վրայ քննութիւն կ'ըլլայ, որ արժանի գտնուած պատիժնին կրեն և ասոնց երեսնէն փաս կրողներուն ալ որքան կարելի է նէ հատուցում ըլլայ :

— Յունաց տէրութեան վաճառականին նաւ մը՝ հանքային ածուխ բեռնաւորած՝ գէպ ի Լիւթիա լու երթալու ատեն յոնիական կղզիներուն ցորեն բեռնաւորած նաւու մը կը հանդիպի, իրարու զարնուելէն չեն կրնար փախչիլ, անանկ մը կը զարնուէին որ երկուքն ալ կը սախտին : Կուուեն մէկին մէջ գտնուողները իմանալով որ իրենց տակին նաւը սախտեցաւ, իրենց հոգին ազատելու համար միւս նաւը կը ցաթիկեն, հոն կ'իմանան որ այն նաւն ալ զիւրեքն ազատելու բաւական չէ : Օրով սատոյի ալ լեկոնեալ էր, այսու ամենայնիւ նաւուն մակընթիւնը անհասկնելի կ'ընթացնէ, և մէջը մոնելով շատ

աշխատութեամբ ցամաքը կ'ընեն : Կաւերուն երկուքն ալ ընկրկեցան :

— Բէշնի վիճակի Բուդորի գիւղին յոյն քահանայն իւր աներձակը մեղացած ըլլալը իմացուելով բռնեցին և Լորէնէ բերին դատաստանը տեսնուելու համար :

— Իտալացի պատերազմներէն օսմանեան մեծագոր տէրութեան երկիրը փախչող իտալացիները որ Կոստանդնուպոլսէն ֆուլլա-լլա ըսուած տէրութեան Լիւթիա իրիկունցան, մարտի 2 ին յիշեալ քաղաքը մտեր են : Լիւթիա լու առաջ ծովը վտանգաւոր ըլլալով գիւղերները լապտեր վառելու տեղ յատկացած կայ, բայց տեղւոյն կառավարութիւնը կանոնաւոր կերպով այս լապտերը վառել տալու հոգ չընելով ասոնց նաւահանգիստը մոնելու ատենը լապտերը վառած չէր, ծովուն վրայ ալ ալ լեկոնութիւն կար : Կաւը գլխուն գալու փոխարէն զուշանալու համար առանց ըստի և առանց առաջնորդի նաւահանգիստը մոնելու չհամարձա կիր : Գուրն ալ չէր կեցուէր : Կ'ըստիպուի թրեղանոց և հրաձիգ փամբուշտներ ֆիլէյ նետներու, որով քաղաքէն կը տեսնուի և օգնութեան կուգան և նաւը առանց փնտու նաւահանգիստը կը մոնէ :

— Լիւթիա լու Սուլէյ գիւղը երկու եղբայր երկու հարուստ վաճառականներու ընչեղ աչք զարնելով յիշեալ վաճառականները կ'ըստանեն և ինչքերնին կ'աւնեն : Սպաննուածներուն մէկուն մարմինը մէկ հորու մը մէջ գտնուեցաւ, միւսոյն մարմինը տակաւին գտնուած չէ : Սարգստանները ձեռք անցնելով Լորէնէ իրիկունցան որ գաւառատանին տեսնուի և պատիժնին կրեն :

— Թեոդորի (Օրէնսիլէ) որդի իշխանը մօտերս Բաւլովի քաղաքը մեռաւ երկար և ցաւագին հիւանդութենէ մը ետքը : Լճնա հիւանդութեանս գլխաւոր պատճառ գտնուեցաւ որտեղութիւնը, որով իր կեանքը մաշեցաւ, և հիւանդութիւն և մահ պատճառեցաւ : Լճնա պատճառներս սրբիւրուն երկրին քանի մի տարուան մէջ պատահած քաղաքական դէպքերուն վերաբերութիւն ունենալով, համառօտ կը նշանակեմք :

1842 ին Սրբի երկիրը ապրտամբութիւն մը եղաւ, և Սրբի (Օրէնսիլէ) իշխանը Լճնա երթալու ստիպուեցաւ, այն ատենը ասիկայ ալ իր եղբոր որդիէն չի զատուեցաւ հետը գնաց, և աւտեն մը Լճնա մնաց և Ռաչ և Օռմա քաղաքները կը բնակէր :

Սաճառիտանի վերջին կուռնի ատենը ասիկայ իր բնակութիւնը Լոյսաց հաստատներ էր, ապրտամբները այս տեղը աւին, և ասոր տունը այրելէն զատ հոն գտնուած ստակները բոլորովն աւին : Լճնա այս գիւղաւաններս եղան այս երեւելի անձինքս պատճառ մահու, այն ատենէն հիւանդացաւ, և վերջապէս չի կրցաւ գլուխ փրցնել :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂՂԻԱ : Կառավարութիւնը արտադրած դրսաւոր գործը օրէնսդիր ժողովն նոր անդամներ ընտրուելուն վրայ կը գտնուի, որպէս զի ուրիշ անդամներու պէս այս անդամին ալ մէկ անկանոնութիւն մը չըլլայ : Կառավարութեան հիմակ ուան բռնած ծամբէն գոհ չեղող ռաւիպետա կանները որքան քիչ ալ են նէ՛ խորագիտ վարպետութիւնին շատ ըլլալով իրենց կուսակիցները ընտրելու և ժողովին անդամ ընել տալու ծամբան կը գտնեն, կառավարութիւնն ալ կուգէ որ բարեկարգութեան կամ հիմակուան կառավարութեան կուսակիցները ժողովին մէջ շատնան, այս երկու կողմին դիտումը իրարու հակառակ ըլլալով գործերնին ալ իրարու հակառակ է :

— Փետրվար 27 ին եղած դումարման մէջ Պ. Սիկէն հարցուց թէ Լճնա յոյն ցամաքը գտնուող տէրութիւններէն մէկ քանին զորքերնին շտապընելու և պատերազմի պատրաստութիւն տեսնելու ետեւէ են նէ, պատճառն ինչ է : Դաւանդը տէրութեան արտաքին գործոց տեսուչ Պ. Տըւահիգ զօրապետը այս հարցմանս սա պատասխանը տուաւ, այս նիւթոյս վրայ հիմայ խօսք բանալ և մէջ հանելը կարելի է որ անուղի և անյարմար հետեւանքներ ունենայ, որոնցմէ գուցէ ալեկ բաներ ալ չենլին, ուստի առ այժմ աւելի խոհանութիւն ասոնց վրայ չի խօսիլ : Լճնա խոտացաւ որ մինչեւ քանի մի օր կարող կ'ըլլայ այն օրուան եղած ինդոյն վրայօք ժողովն մէկ մանրամասն տեղեկութիւն մը տալ :

— Դաւանդը Տեղեկութեան ըսուած պաշտօնական օրագիրը փետրվար 28 ին դրեր էր, « Կառավարութեան

թիւնը այսօր Ռուսաստանէն և Լճնա յոյն և Բրուսիայէն զատ զարեւա առաւ և այս գրերս մեղի տեղի կուտան յուսալու թէ Լճնա յոյն խաղաղութիւնը պիտի չըլլայ : Լճնա խօսքիս վրայ ազգային օրէնսդրաց ժողովն մէջ խօսք եղաւ, որովհետեւ պաշտօնական օրագրին խօսուածքին եղանակէն կրնար գուշակուիլ թէ պղտորութիւն մը կայ : Հասարակութեան մէջ ալ այս խօսքը տաւ ըսուեցաւ, և ամէն մէկը իր խելքին հասողութեանը համեմատ մէկ մէկ մեկնութիւն կուտար : Եւստ լուրը Բաքի օրագիրը այսպէս գրած էր, « Կառավարութիւնը այսօր Ռուսաստանէն և Լճնա յոյն և Բրուսիայէն նամակներ առաւ, և ասոնց նայելով տեղի կ'անենամք հաստատելու թէ բընաւ մէկ ժամանակ մը Լճնա յոյն ընդհանուր խաղաղութիւնը հիմակուան չափ ապահով եղած չէ : Թէ որ Տեղեկութեան ալ յօդուածոյն մէջ այս բեռնա գործ ածէր նէ՛ կատկածի և մոտացմին մեկնութիւններ տալու և հասարակութեան միտքը չիտ ձգելու պատճառ չէր ըլլար : Լճնա հարկաւոր է խօսելու եղանակին մէջ ընտրութիւն բանեցնելու : Թէպէտ զուշուածքին երկուքն ալ նպատակը մի և նոյն է, այսինքն օտար տէրութեան լիւթերուն նայելով Լճնա յոյն խաղաղութիւնը վերադառնալու վախ մը չի կայ ըսել է :

ԱՆԳՂԻԱ : Կառավարութիւնը հասարակաց սեւեռնի քոմիտէի Կոմիտէի խորհրդականներէն Պ. Տիգրու մէկ խնդիր ըսաւ որ աղքատներուն համար գրքուած օրէնքը մէկ մը նայալի և քննութեան առնուի, որպէս զի կարուածոց տէր եղողներուն վրայ ծանրացած տուրքը (որ աղքատներուն օգնելու համար կ'առնուէր), քիչ մը թեթեւաց : Ժողովը խոտացաւ որ մօտերս այս առաջարկութիւնը քննեն, և թէ որ խնդիրը օրինաւոր է նէ՛ ի գործ դրուի :

Ուրիշ ժողովին մէջ նոյն խորհրդարանը առաջարկութիւն մը կարդացուեցաւ, որ կը խնդրէր քիչ վարձքով տուն վարձող մարդոցմէն տեղւոյ տուրք չառնել : Լճնա երկրորդ անգամ կարդացուիլ էր, և երրորդ անգամ մի և նոյն առաջարկութիւնը խնդրելի խորհրդարանին մէջ կարդացուիլնէ՛ սովորաբար ընդունելի կ'ըլլայ :

Բայց որովհետեւ Լճնա յոյն կառավարութիւնը օրէնք մըն ալ ունի, որ կը պատուիրէ թէ՛ այս ինչ չափով տարեկան տուրք տէրութեան գտնուած չի վճարողը կառավարութեան հասարակաց սեւեռնի անդամ ընտրելու ժողովին մէջ չիլնայ ներկայաւ նալ, և ասանկ վարձուարները որ առաջիկա տուած տուրքներուն չափին նայելով կրնային ընտրուելու ժողովը մանել, և հիմայ տալու տուրքներուն մէկ մասը այս կերպով վերադառնալու համար չափ գրուած տուրքէն պակաս վճարելով, ժողովին գուրս մնալին պէտք պիտի ըլլայ, և այս կերպով ընտրուելուն համարները պիտի քիչնայ, և ասի յիշեալ խորհրդարանի անդամներուն մէկը Պ. Պրայգ առաջարկեց որ, երբ որ վերայիշեալ առաջարկութիւնը ընդունուի և վարձուարներուն տուրքներուն վրայօք անօրէնութիւն ըլլայ նէ՛ այս պատճառով ընտրուելուն համարները չքիչնայ : Ինչ կիկղի տէրութեան ներքին գործոց տեսուչ նախարարը Եւստ լուրէն խոտացաւ որ յիշեալ առաջարկութիւնը երրորդ անգամ կարդացուած օրը մէկ յաւելուած մըն ալ կարդայրէն այս մտքիս վրայ :

— Եւստ լուրէն և Զօրգայն գրութեանց պատճառաւ գերմանական դաշնակցութեան ու Տանի մատաքի թագաւորութեան մէջ պատերազմը մօտերս նորոգելու երեւնալուն վրայ Լճնա յոյն գիււանը շատ նեղացած է Բրուսիայի դէմ, նեղանալուն բուն պատճառը այն է որ՝ Պալմիրի ծովուն մէջ ծաղիկաւ և շահաւոր վաճառականութիւն մը ունի, և այս պատերազմը ասոնց վաճառականութեան ատեն մը արգելք չըլնայ ըլլալ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Հաննովերի և Սաքսոնիայի և Վուրթեմպերգի և Պալմիրիայի թագաւորութեանց կառավարութիւնները որ գերմանական կայսերութեան վերաբերեալ խնդրոյն մէջ Լճնա յոյն կուսակից են, այսինքն չեն ուզեր որ կայսերական առնուի և պաշտօնը Բրուսիայի թագաւորին անցնի, այլ կը կամեն որ Լճնա յոյն կայսեր վրայ մնայ, մօտերս իրենց մէջով մէկ առանձին միաբանութիւն մը ըրած են որ Գերմանիայի ծանր գործերուն վերջին որոշումը տան : Եւստ որոշումները Վիեննայի և Վիլնիուս խորհրդանոցներն ալ պիտի խրկուին :

Դաշնակցութիւնը երեք հիման վրայ հիմնած է . որ էն դաշնակցութեան ընդհանուր տեսչութիւն , աղբիւրային փոխանորդութիւն , և դաշնակցութեան գեղարդայն դատաւորական տեսչան : Դաշնակցութեան ընդհանուր տեսչութիւնը եօթն մարդու ձեռք պիտի յանձնուի . և այս եօթն մարդիկը եօթն կառավարութեանց կողմէն պիտի ընտրուին . և այս կառավարութիւնները ասոնք են , Լեւոնիս , Պալիկեան , Սարգսիս , Հաննովեր . Վրդաբեկ , և երկու Հեռանները մէկ սեպտեմբեր : Լեւոնիս փոխանորդութիւնը 300 ժողովականներէ պիտի բաղկանայ . որոց 100 ը Լեւոնիսի պիտի լինի , 100 ը Բրուսիսի , և մնացեալ 100 ը ուրիշ վերջիւ չեալ հինգ տերութիւններէն պիտի ժողովուի :

— Պալիկեանի Սահմանադրութեան մէկ ժողովը մը սահմանադրութեան կանոնները կը շինեն : Հաննովերի թագաւորը առանձին թղթով յայտնեց որ ինքն ալ կը միաբանի Պալիկեանի հետ , և այն կանոնները կ'ընդունի : Եւ այս սահմանադրութեան հիմնական օրէնքները սա գլխաւոր նիւթերու վրայ հիմնած են :

1. Բոլոր Լեւոնիսի տերութիւնը իր իշխանութեանը տակ գտնուած բոլոր գաւառներովը մէկ տեղ լ'օմպարտիայէն զատ , գերմանական դաշնակցութեան անգամ պիտի սեպուին :

2. Դաշնակցութեան մասն եղած պետութիւնները ամէնը մէկէն առնելով է . մասն պիտի բաժնուին . անոնի որ ամէն մէկ մասին մէջ քանի մը տերութիւն պիտի պարունակի :

3. Կառավարութիւնը վերատեսչաց ժողովքի մը փոխարին ձեռք պիտի ըլլայ . և այս ժողովն եօթն հոգիէ պիտի բաղկանայ . և ասոնց օգնական և գործակից պետութեան խորհրդայ խորհրդարան մը պիտի հաստատուի :

— Սարգսիսի թագաւորին աղջիկը Լիւիզալէթ իշխանուհին պիտի առնէ Ղէնօլայի դստը , որ Սահմանադրութեան տեսչան է : Հարանիքը պիտի կառարուի Սարգսիսի Տրեզոր մարաքազաբը , զատկէն ետք : Թագաւորը միայն ունի կ'ըսեն բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն ընդհանուր թաղութիւն շնորհել այն օրը :

ԲՐՈՒՍԻԱ : Ժամանակէ մը ի վեր Ղերմանիայի կենդանապետները կը խորհին որ բոլոր Ղերմանական տերութեանց մարքը մէկ ըլլայ , այսինքն միայն մէկ տեղ մարք առնուի . և այն մարքը տերութիւններու մէջ բաժնուի : Եւս հիման վրայ հաստատուած է յօլքերայն բաժնու ընկերութիւնը , որուն տնօրէն և գերմանական դաշնակցութեան մանր տերութիւնները գրեթէ ամէն ալ : Սոս Ժամանակներս Սահմանադրութեան կառավարութեանը լիւիզալէթ Լեւոնիս ալ կամեցաւ Ղերմանիայի մեծ տերութեանց հետ մարքի միութիւն մը ընել : Հիմայ կ'երեւի որ Բրուսիսի կառավարութիւնն ալ նոյն ընկերութեան մէջ մտնել կ'ուզէ : Բրուսիսի թագաւորական խորհրդակցութեան Պ . Տէլպուր մարտի 4 ին (ըստ լատին) Պէպլինէն Վ իեննա գետ , որ առանձին խօսակցութիւններ ընէ մարքի գործերու վրայ : Հաստատուն և որոշիչ խօսքեր խօսելով բանը ըմբռնելու իշխանութիւն տրուած չէ ասոր , միայն անանկ եղանակ մը պիտի բռնէ որ այս անգամի եղած խօսքերը ասկէց ետքը ըլլալու խօսքերուն և որոշմանցը մէկ նախապատրաստութիւն մը ըլլայ : Լեւոնիսի գլխաւորին ըրած առաջարկուեցըր գէմ Բրուսիսի գլխաւորին տուած պատասխանները մի և նոյն ժամանակի մէջ յօլքերայն միութեան անգամ պետութեանց , և մայիս ամսու մէջ եղած խօսակցութիւններուն ներկայ գտնուող պետութիւններուն , և գերմանական դաշնակցութեան յանձնարարական ժողովքին իմաց տրուեցան : Եւ այս խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթերը ասոնք են :

1. Չիբանուած նիւթերը . կէս բանուածները և ուսանելիները գերմանական մարքի ընկերութեանց երկիրները մտած առնենին մարքէ ազատ ըլլան :

2. Լեւոնիսի ասորները բոլոր Ղերմանիա , և բոլոր Ղերմանիայի ասորները Լեւոնիսի մէջ որ կողմն որ երթան , մարքն ազատ ըլլան :

3. Սահմանադրութիւններու պահպանութիւնը երկու կողմէն նոյնի որ առաջինէն աւելի գիւրդին ըլլայ :

4. Ղերմանիան վրայի նաւարկութիւններուն օրէնք և կարգ դրուի , և ասոնց տուրքն ալ թեւթեւան :

5. Սահմանադրութեան (բողոքային) ձաւբաններուն և երկաթի ձաւբաններուն և հեռագրու-

թեանց և շոգենաւերուն վրայ որ կարգադրութիւններ ըլլան :

— Կառավարութեան խորհրդարաններուն տալիս որ պարապման խախտիչ գումարումը եղաւ փետրուար 26 ին առաւանց Ժամ ինն ու կէսին (ըստ Լեւոնիսի , կամ կէս օրէն երկու Ժամ ու կէս առաւ) , թագաւորական բերդին մէջ , ժողովոյն նախագահը թագաւորին կողմէն խօսելով յայտնեց որ մէջ անձամբ չկրնայ գտնուելուն վրայ շատ տրհաճութիւն ունի . սիրտը կտրած է . և սրտանց փափանջը աղօթող է որ ամէն երկրի պատգամաւորները խաղաղութեամբ և առանց փոխակից իրենց տունը ժամանեն : Յայտնեց որ երեսփոխաններու ժողովոյն կանոնաւոր կերպով վերջանալուն ու գոյուելուն առաջին անգամն է ասիկայ . և այն շնորհակալութիւնը որ ժողովական երեսփոխանները թագաւորին գրեթէ թագաւորութեան սահմանադրական օրէնքներուն վրայ երդում ընելուն համար , թագաւորը սիրով և հաճութեամբ ընկալաւ , և Բրուսիսի արքայազամ իշխանն ալ նոյն սահմանադրական կանոնները իբրեւ վաւերական ընդգոյնեց :

— Սոյիսի ամսոյն խօսակցութեան ներկայ գտնուելով դաշնակցութիւն ընող երեք թագաւորներէն մէկը հաննովերի թագաւորը , իւր ընկերներէն զատուեցաւ , գերմանական դաշնակցութեան ընդհանուր ժողովը Լեւոնիսի քաղաքը չլրջալրեց պատճառ բռնելով :

— Բրուսիսի տերութեան կառավարութեանը նախագահը Պ . Պոտէլլինի այն պաշտօնէն ելաւ . և անոր տեղը յաջորդեց Պ . Ռատովիչ : Եւս վրայ հասարակութեան մէջ ելել պահու խօսքեր պարտի սկսան . որովհետեւ չէին հասկնար թէ Պ . Պոտէլլինի ինչ բանի համար պաշտօնէն հրաժարեցաւ կամ զրկուեցաւ : Եւ թէպէտ կառավարութեան կողմէն հրատարակեցաւ որ յիշեալ երեւելի անձին պաշտօնէն հրաժարուիլը միայն իրեն անձինը յատուկ պատճառի մը համար է , և թէ Պ . Ռատովիչ Բրուսիսի տերութեան կողմէն Լեւոնիսի ընդհանուր ժողովքը երթալու ընտրուած ըլլալով այս ընտրութեան համար պատուով և առաջնաւ Պ . Պոտէլլինիէն վեր կ'ըլլար , և ասիկայ Պ . Պոտէլլինի չէր կրնար ընդունիլ , ասոր համար պաշտօնէն հրաժարեցաւ : Հասարակութիւնը ասոնց մեկին ալ հաւատալ չուզէր . յամառութեամբ իր կարծեացը վրայ հաստատուած է : Կրտէ որ , հիմայ որ երեսփոխաններուն ժողովքը ընտրուեցաւ , Պ . Պոտէլլինի ալ պաշտօնէն կը ձգուի . որպէս զի գերմանական խնդրոյն ալ զեղում մը ըլլայ . և գերմանական դաշնակցութեան ու Տանիմաքայի մէջ եղած կռիւն ալ անանկ լըմնայ որ Տանիմաքայի տերութիւնը շահած գրուուի : Եւս վրայ թէ որ կառավարութիւնը պէտք եղած զգուշութիւնները չբանեցնէն նէ կարելի է որ Բրուսիսի մէջ մէկ խառնութիւն մը ելլէ :

ԼՕՊԱՍՏԻԱ : Սահմանադրութեան կողմէն Սիւրիսի նախագահը (քանոն) կ'ուզէր իր պալատին վրայ այն դրօշակը անկել , որ Բրուսիսի յեղափոխականները մրտնդացի հարեթէին , և երբ որ բոլոր Բրուսիսի մէկ հասարակապետութիւն ընէին նէ անիկայ պիտի գործածէին իբրեւ Խոտլական հասարակապետութեան դրօշակ . և երբ որ այս չէրաւ . Սահմանադրութեան սկսեալ այս դրօշակը բանեցնել : Յայտնի է որ ԼՕՊԱՍՏԻԱ մէջ ասանկ դրօշակ մը անկելը անցեալ պատերազմներուն յիշատակը բնակչաց սրտին մէջն արթնցնել է , ուստի Սահմանադրութեան հիւստի ասոնց այս դրօշակը բանալ չի տալու համար Սիւրիսի մէջ որքան օտար տերութեանց հիւստի անկելը կային նէ ամէնքն ալ իրենց պալատին վրային իրենց տերութեան դրօշակները վար առին . և առիւ կարելի ըլլալու եղած խառնութեան մը առաջը առնուեցաւ առանց մէկու մը պատուոյն դրօշակելու :

ՀՌՈՄ : Համայն քահանայապետը Համագաւառ օրէ օր ձգելու երկու պատճառ ունի : Սիւրիսի , Համայն խափանեալ հասարակապետութեան հանած թղթերը ետ առնելու համար պէտք եղած ստակները գտնել , որուն բաւական չէր Համայն պետութեան գանձարանը , որ հասարակապետութեան գլխաւորները կողպտուր էին : Երկրորդ պատճառն էր քաղաքական կառավարութիւնը զինուորական նոր կարգադրութեամբ մը ուժովընելու :

որ ասկէց ետքը ելլելու խառնութիւններուն և անկարգութիւններուն առաջը առնուի . որովհետեւ ինչպէս որ առաջ ալ ըսած ենք , թէ դուրսէն և թէ ներսէն խառնութեան և երկպառակութեան կրակը արծարծող անձինք պակաս չեն :

Բառակը տարու յանձնառու եղաւ Փարիզը Պ . Ռօշլիս անուանի հրեայ սեղանաւորը : Օգոստոսի ալ ալ և այլ տերութեանց երկիրներէն կամաւոր դօք գրուելով պիտի ըմբռնայ . և այս ալ տեղ տեղ ըլլալ սկսեալ է : Երգէն Պաւստայի Փարիզ մայրաքաղաքի մէջ աշխատողներ կան , որ 12,000 հոգիով բաղկացեալ զինուորական խումբ մը ոտք հանեն . և այս համարներ տակաւին չի լեցուած առանց վրայ հրամանատար ըլլալու զորապետն ալ ուրուր են , որ է Սիւրիսի Լեւոնիսի զորապետը , որ ինչպէս որ կ'ըսուի իր տերութեան հրաման առած է օտար տերութեան մը ծառայութիւն ընելու :

ՏԱՆԻՄԱՔԱ : Սահմանադրութեան մէկ կողմէն մէջ Տանիմաքայի թագաւորին ըսած մէկ խօսքը պատճառ տուաւ որ Բրուսիսի կառավարութիւնը բոլոր մը ներկայացուց իր կողմէն Տանիմաքայի նախագահական ձեռքը Տանիմաքայի թագաւորին : Տանիմաքայի կառավարութիւնը այս բողոքայն պատասխանը հրատարակեց է . որուն մէջ կ'ըսէ որ Երեւելի և Հօլքերայն դրօշակներուն վրայ գերմանական դաշնակցութեանց իրաւունք ունենալը բնաւ ճանկած և ընդունած չէ . և գերմանական դաշնակցութեանը իրեն այս կարծեցեալ իրաւունքը չէր ուժով քաղցրելու կ'ուզէ : Եւ թէ որ թագաւորը իրեն խօսքին մէջ առնանկ կարծիք մը յայտնեց . որուն ստուգապէս երեսան ելլելը հակառակութեան տակ ինտուրբան չէ , Բրուսիսի կառավարութիւնը պէտք է որ ասոր զարմանայ . որովհետեւ ինքն ալ հիմա կուց Տանիմաքայի դէմ կռուուի մէջ է . և թէ պէտք հիմայ իրօք կռիւ չի կայ , բայց բողոքովն դադարած ալ չէ . միայն առայժմ կան ձգուած է : Եւս ամենայնիւ թագաւորին խօսածին վրայ նեղանալ ալ պէտք չէր , որովհետեւ թագաւորը ըսած էր որ կը յաւատարմոր երկու տերութեանց մէջ սկսեալ գետնապահան խօսակցութիւնները աղէկ և յաջող ելլէ մը ունենան :

Տանիմաքայի կառավարութեան նախարարաց ժողովքին մէջ խօսք կ'ըլլար զինադադարան (միւլապէթէ) որոշուած ժամանակը քիչ մըն ալ երկրորդութեան համար : Փետրուար 25 ին իրիկուան դէմ եղած նախարարաց ժողովքին մէջ որոշուեցաւ որ այդ զինադադարումը երկրորդութեան խօսքը ալ կէց ետքը մէկ մըն ալ չըլլայ . և այս որոշումն 24 ին առաւանց այս բանի միջնորդ մտնող պետութեան (ինկիլիզի) դատարանին իմաց տրուեցաւ . Տանիմաքայի նախարարները այս ալ ըսին որ գործոյն հիմապետն գտնուած վիճակին մէջ Տանիմաքայի պատիւը անանկ պայմաններ դնել կը պահանջէ որ , ոչ Բրուսիսի կրնայ ընդունիլ և ոչ գերմանական դաշնակցութիւն . այս պայմաններու ընդունուիլը կամ ետ մնալը պատերազմին յաջողութեամբը պիտի որոշէ . ուստի զինադադարին երկրորդութեան պատերազմին ուշանալը չէ թէ խաղաղութիւն չուտով բերելու , այլ առաւել ուշացնելու պատճառ կ'ըլլայ : Եւս խօսքերուն նոյնիւր ստուգ կ'երեւի որ այս գործնանս մէջ Երեւելի — Հօլքերայնի վրայ կռիւ պիտի նախարարի . և այս ասանկ ըլլալով Օւլիցցերի Նեօշա գէլ զբաւութեան վրայ Բրուսիսիսի ունեցած պահանջները ետ կը մնան :

ՍՊԱՆԻԱ : Սիւրիսի կամար կառավարութեան կողմէն այս օրերս Լեւոնիսի Բուպա կղզին կը խրկուի . կղզւոյն պաշտպանութեան և պահպանութեանը համար հարկաւոր սեպուած չէները և նորութեանները ի գործ դնելու համար : Սիւրիսի տերութեան Բուպա կղզին ամառացիներու ձեռք գտնուելու երկու պատճառ ունի : Սիւրիսի այն է որ , մօտ ատեններս հիւստիսայն Լեւոնիսի հասարակապետութեան Ուստիսիսի մայրաքաղաքին առաւ մասնաւոր թղթերէն իմացած է որ Բուպա ձենեպալին ապրապրած արշաւանքը որ Բուպա կղզին վրայ ընել պատուիրած էր , բողոքովն խափանած չէ , այլ յարմար ժամանակի մը ձգուած է : Երկրորդ պատճառն այն է որ լուս ՂՕՏԻԱ սկըլ ինկիլիզի կառավարութեան խորհրդարանին առաջարկեր է որ բոլոր գաղթականութեան երկրները բնակիչներուն քաղաքական ազատութիւն տրուի : Եւս առաջարկութիւնն թէ որ ինկիլիզի

